

РЕЦЕНЗІЯ

доктора юридичних наук, старшого дослідника

ПОЧТОВОГО Максима Миколайовича

на дисертаційну роботу

**Ткач Юлії Олегівни за темою «Кримінальна відповідальність за порушення
встановленого законом порядку трансплантації анатомічних матеріалів
людини»,**

подану на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право»,
за спеціальністю 081 «Право»

Обґрунтування вибору теми дослідження. Дисертаційне дослідження Ткач Юлії Олегівни присвячене актуальній темі, оскільки захист життя і здоров'я людини є одним із основних завдань держави, що знаходить своє відображення в основоположних правових актах. Конституція України, зокрема ст. 3, проголошує людину, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпеку найвищою соціальною цінністю. Ця фундаментальна гарантія поширюється і на сферу трансплантації анатомічних матеріалів, яка, будучи невід'ємною частиною системи охорони здоров'я, нерозривно пов'язана з правом людини на життя і здоров'я.

Стрімкий прогрес трансплантології супроводжується зростанням ризиків зловживань, таких як незаконна торгівля анатомічними матеріалами людини, примусове донорство чи порушення прав людини, що вимагає ефективного кримінально-правового реагування. Стаття 143 КК України встановлює відповідальність як за проведення незаконної трансплантації анатомічних матеріалів людини, так і за інші дії, що порушують встановлений порядок цієї діяльності. Широкий спектр діянь, пов'язаних із трансплантацією анатомічних матеріалів людини, за які настає відповідальність за ст. 143 КК України, відображає особливу важливість захисту прав людини у цій сфері.

Дисертантка обґрунтовано підкреслює, що проблема охорони встановленого законом порядку трансплантації анатомічних матеріалів людини має не лише правовий, але й соціальний вимір, оскільки в умовах війни та тимчасової окупації частини територій України державний контроль над медичною сферою є обмеженим або взагалі відсутнім. Це, своєю чергою, сприяє латентності багатьох кримінальних правопорушень у цій сфері та унеможливорює ефективне реагування на їх вчинення з боку правоохоронної системи.

До ст. 143 КК України з моменту прийняття КК України 2001 р. вносилися зміни та доповнення, що потребують проведення додаткових досліджень щодо їхньої доцільності та ефективності. Вплив воєнного стану, що діє в Україні, на

кримінальну відповідальність за досліджуване діяння також не був предметом окремого монографічного дослідження.

Тема дисертаційного дослідження Ткач Ю.О. становить інтерес не тільки для науковців та працівників правоохоронних органів і судів, а й для фахівців у галузі трансплантології.

Раніше проведені наукові дослідження визначеного у дисертаційній роботі Ткач Ю.О. предмета з об'єктивних причин не враховували особливостей забезпечення охорони життя і здоров'я особи в умовах правового режиму воєнного стану.

Крім того, залишився поза увагою позитивний досвід окремих зарубіжних держав у частині визначення та формулювання об'єктивних і суб'єктивних ознак складу кримінального правопорушення, пов'язаного з порушенням встановленого законом порядку трансплантації анатомічних матеріалів людини.

Зазначене зумовлює необхідність переосмислення відповідних кримінально-правових положень із урахуванням сучасних викликів, зокрема, в умовах збройної агресії проти України, а також гармонізації національного законодавства з міжнародно-правовими стандартами у сфері охорони здоров'я та захисту прав людини.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність і новизна.

Дисертація є одним з перших комплексних монографічних досліджень, у якому розглянуті питання кримінальної відповідальності за порушення встановленого законом порядку трансплантації анатомічних матеріалів людини. На виконання задач дослідження у дисертації виділені етапи розвитку на території України законодавства про кримінальну відповідальність за порушення встановленого законом порядку трансплантації анатомічних матеріалів людини та суміжного з ним законодавства, запропоновані фактори криміналізації досліджуваного діяння, вивчений закордонний досвід правового регулювання окремих аспектів трансплантації анатомічних матеріалів людини та встановлення кримінальної відповідальності за суспільно небезпечні діяння у цій сфері, досліджені об'єктивні та суб'єктивні ознаки порушення встановленого законом порядку трансплантації анатомічних матеріалів людини, розроблені пропозиції щодо удосконалення кримінального та іншого законодавства, пов'язаного з трансплантацією анатомічних матеріалів людини.

До найбільш важливих положень та висновків наукової новизни проведеного Ткач Ю.О. дослідження належать наступні:

вперше:

– обґрунтовано доцільність віднесення до анатомічних матеріалів людини як предмета кримінальних правопорушень, передбачених ст. 143 КК України, ДНК та її фрагментів;

– запропоновано визнати мету вилучення анатомічних матеріалів людини для подальшої їх трансплантації обтяжуючою обставиною умисного вбивства;

– запропоновано визнати уразливий стан особи обтяжуючою порушення встановленого законом порядку трансплантації анатомічних матеріалів людини обставиною та включити до п. 2 примітки до ст. 149 КК України вказівку на ст. 143 КК України: «У статтях 143, 149 та 303 цього Кодексу під уразливим станом особи слід розуміти...»;

удосконалено:

– обґрунтування доцільності виокремлення у кримінальному законодавстві України такого видового об'єкта кримінального правопорушення, як встановлений порядок лікувальної діяльності;

– аргументацію щодо доцільності відокремлення кримінальної відповідальності за порушення встановленого законом порядку трансплантації анатомічних матеріалів людини медичних працівників та інших осіб;

Наукові положення, висновки і рекомендації проведеного Ткач Ю.О. обумовлені використанням та аналізом статистичних даних Офісу Генерального прокурора щодо облікованих кримінальних правопорушень та вручених повідомлень про підозру за ст. 143 КК України, Державної судової адміністрації України щодо кількості засуджених осіб та їхнього якісного складу, опублікованих статистичних даних МОЗ України щодо проведених трансплантацій анатомічних матеріалів людини, результатів опитування 218 респондентів (суддів, адвокатів, прокурорів, поліцейських), а також оприлюдненої слідчо-судової практики.

Повнота викладення наукових результатів в опублікованих працях. Повнота викладення наукових результатів дослідження підтверджується тим, що основні положення дисертації викладені у шести одноособових працях, чотири з яких – статті (три з них опубліковані у виданнях, визначених МОН України як фахові з юридичних наук, одна – у журналі, що входить до міжнародної наукометричної бази Scopus), дві – тези доповідей на наукових конференціях, науково-практичних семінарах та круглих столах.

Зазначені наукові праці здобувачки, їхній зміст підтверджують, що наукові результати, висновки та рекомендації дисертаційного дослідження достатньо повно викладені у наукових фахових виданнях та пройшли апробацію на міжнародних науково-практичних конференціях.

Дисертаційне дослідження виконане автором самотійно з використанням останніх досягнень теорії кримінального права. Усі сформульовані в ньому положення, висновки та пропозиції обґрунтовані на основі особистих досліджень дисертанта. Для аргументації власних положень і висновків дослідник використовував напрацювання інших вчених, належні посилання на які містяться у роботі.

Дисертацію оформлено відповідно до вимог, встановлених МОН України.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що вони можуть бути використані у:

- *правотворчості* – для удосконалення кримінального та іншого законодавства, пов'язаного з трансплантацією анатомічних матеріалів людини;
- *правозастосовній діяльності* – для підвищення ефективності діяльності правоохоронних органів у частині протидії порушенням встановленого законом порядку трансплантації анатомічних матеріалів людини (акт впровадження в Головне слідче управління Національної поліції України від 16.10.2024 № 141248-24);
- *освітньому процесі* – при викладанні навчальних дисциплін «Кримінальне право», «Актуальні проблеми кримінального законодавства», «Кримінально-правова кваліфікація» та відповідних їм спецкурсів (акт впровадження в освітній процес Дніпровського державного університету внутрішніх справ від 21.03.2025 № 1/03-25);
- *науково-дослідній роботі* – при дослідженні питань ефективності кримінально-правових засобів запобігання кримінальним правопорушенням проти життя та здоров'я особи, розробці напрямів удосконалення чинного кримінального законодавства у цій сфері.

Дискусійні положення дисертаційного дослідження. У цілому позитивно оцінюючи дисертацію Ткач Ю.О. необхідно висловити ряд зауважень та звернути увагу на дискусійні положення проведеного дослідження:

1. Авторкою запропоноване віднесення ДНК та її фрагментів до анатомічних матеріалів людини, тобто до предмета кримінальних правопорушень, передбачених ст. 143 КК України (С. 102, 208). Зазначена пропозиція потребує додаткового обґрунтування, оскільки чинне законодавство України не відносить вказані речі матеріального світу до окремих видів анатомічних матеріалів людини.

2. У дисертації обґрунтовується недоцільність об'єднання в одну кримінально-правову норму ст. 143 КК України та ст. 144 КК України, яка передбачає відповідальність за насильницьке донорство (С. 194, 205, 210). Бажано під час захисту дисертації навести додаткові аргументи щодо цієї позиції, оскільки кров за своєю природою належить до тканин людини і, виходячи з буквального тлумачення ст. 143 КК України, вона може виступати предметом окремих суспільно небезпечних діянь, передбачених цією кримінально-правовою нормою, зокрема, незаконної торгівлі анатомічними матеріалами людини (ч. 4 ст. 143 КК України).

3. Додаткової аргументації потребує пропозиція Ткач Ю.О. щодо криміналізації незаконного примушування особи до надання згоди на вилучення її анатомічних матеріалів (С. 23, 211), оскільки таке діяння матиме високий рівень латентності через низьку можливість його виявлення та документування правоохоронними органами.

Висновок. Висловлені зауваження та дискусійні положення не впливають на загальну позитивну оцінку роботи. Рецензована дисертаційна робота Ткач Юлії Олегівни «Кримінальна відповідальність за порушення встановленого законом порядку трансплантації анатомічних матеріалів людини» є завершеною самостійною працею, у якій одержано ряд нових науково обґрунтованих теоретичних результатів, що у сукупності розв'язують конкретне наукове завдання, яке має суттєве значення для науки кримінального права.

Дисертація Ткач Юлії Олегівни «Кримінальна відповідальність за порушення встановленого законом порядку трансплантації анатомічних матеріалів людини» відповідає вимогам до її оформлення, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 р. № 40 та Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44, а тому робота може бути рекомендована до розгляду та захисту на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

Рецензент –

заступник директора з освітньої діяльності

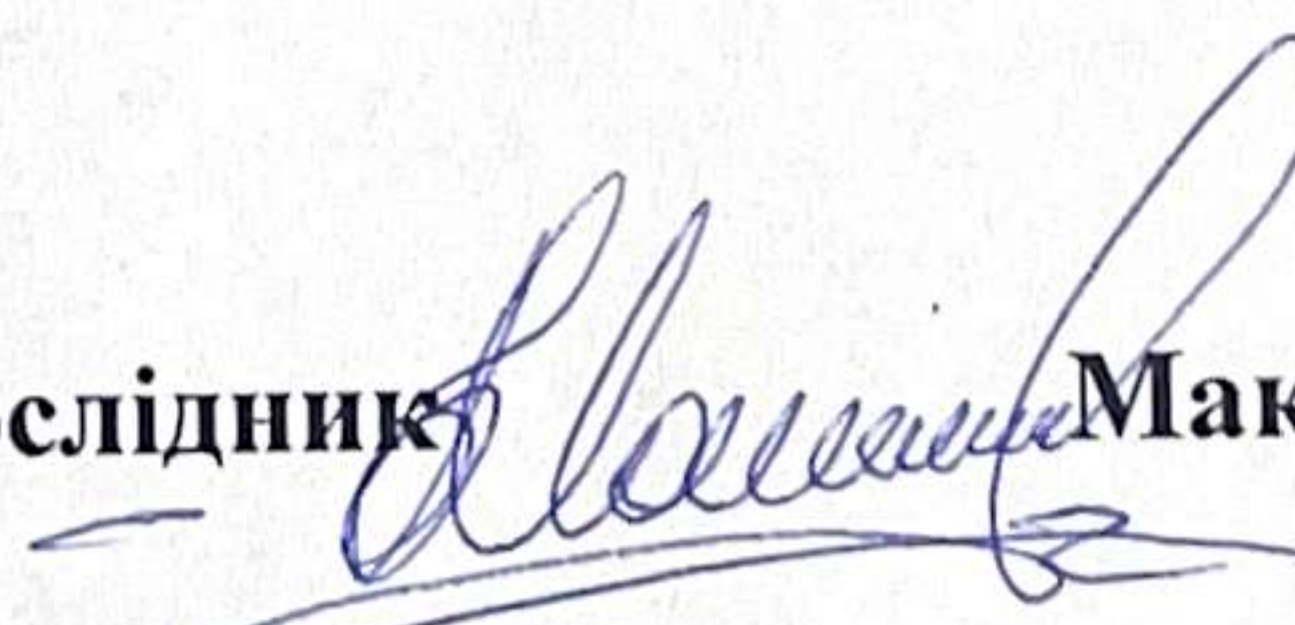
Навчально-наукового інституту права

та інноваційної освіти

Дніпровського державного

університету внутрішніх справ,

доктор юридичних наук, старший дослідник

Максим ПОЧТОВИЙ

Підпис засвідчую:

Проректор Дніпровського державного

університету внутрішніх справ,

доктор юридичних наук, професор,

заслужений діяч науки і техніки України

полковник поліції

Олександр ЮШИН